

دانشگاه خوارزمی
دانشکده ی حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی، گرایش علوم سیاسی

موضوع:

مقایسه ی سیاسی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران

The Political Comparision Of France

Revolution And Iran Revolution

استاد راهنما:

دکتر مهدی رهبری

استاد مشاور:

دکتر محمد تقی قزلسفلی

نگارش:

شراره نوروزی

شهریور 1391

سیاسگزاری

خدا را شاکرم که توفیق را رفیق راهم ساخت تا بتوانم این رساله را به سرانجام برسانم. از استاد فاضل، جناب آقای **دکتر مهدی رهبری** به عنوان استاد راهنما که همواره مرا مورد لطف خود قرار داده اند و زحمت این پایان نامه را متقبل شدند و از استاد مشاورم جناب آقای **دکتر محمد تقی قزلسفلی** که صبورانه با راهنمایی ها و یاری هایش بسیاری از سختی ها را برایم آسان نمودند، کمال تشکر و قدردانی را دارم و همچنین با تقدیر و سپاس فراوان از استاد فرهیخته، فرزانه، صبور و باتقوا جناب آقای **دکتر علی کریمی (مله)** که دست های پرمهرش بوی بهار را دارد، قلب پر از عاطفه اش بوی عشق و صفا و رفتار مهرگونه اش بوی صداقت و سخاوت را می دهد و با نکته های دلاویز و گفته های بلند، صحیفه های سخن را علم پرور نمودند و در کمال سعه ی صدر، با حسن خلق و فروتنی از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و همواره راهنما و راهگشای اینجانب در اتمام و اکمال پایان نامه بوده اند و از **پدر و مادر**، دلسوز و مهربانم که آرامش روحی و آسایش فکری را فراهم نمودند تا با حمایت های همه جانبه در محیطی مطلوب، مراتب تحصیلی و پایان نامه را به نحو احسن به پایان برسانم سپاسگزارم. و با سپاس بیکران بر همدلی و همراهی و همگامی **خواهر عزیزم** که زیبایی حضورش در کنارم، خستگی های این راه را به امید و روشنایی تبدیل کرده و سجده ی ایثارش گل محبت را در وجودم پروراند. و در پایان از سایر اساتید گروه علوم سیاسی دانشگاه مازندران جناب آقای **دکتر حسین رفیع** و جناب آقای **دکتر علی اکبر جعفری** که زحمت داوری این رساله را برعهده گرفته اند متشکرم. و امیدوارم بتوانم در آینده ی نزدیک قادر به درک زیبایی های وجود این عزیزان و جوابگوی این همه محبت آن ها باشم.

تقدیم به:

گل های یاس بهشت آرزوهایم پدر و مادر عزیزم، که عطرشان پایدار و مهرشان ستودنی است .

چکیده

هدف اصلی این پایان نامه بررسی مقایسه‌ی سیاسی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران در زمینه‌های «نظام سیاسی، رهبری، ایدئولوژی و نیروهای اجتماعی» و شناخت شباهت‌ها و تفاوت‌های این دو انقلاب در زمینه‌های مطرح شده می‌باشد. این پایان نامه در ابتدا به بحث راجع به تئوری‌های مربوط به انقلاب می‌پردازد و در ادامه به بررسی نظام سیاسی فرانسه و ایران قبل از انقلاب، و اینکه مطلق بودن نظام تا چه اندازه در فروپاشی و شکل‌گیری این دو انقلاب تأثیر داشته است. و چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در این زمینه میان این دو انقلاب وجود دارد. و بحث دیگر، مقایسه‌ی رهبران دو انقلاب فرانسه و ایران و ویژگی رهبری آنان می‌باشد و به شناخت رهبران انقلاب فرانسه و انقلاب ایران پرداخته و این که رهبران این دو انقلاب تا چه اندازه در پیشبرد انقلاب نقش مؤثری داشته‌اند. و میزان محبوبیت آنان در بین مردم تا چه حد بوده و بحث دیگر مقایسه‌ی ایدئولوژی دو انقلاب است و این که لیبرالیسم و ایده‌های روشنگری چه نقشی در پیروزی انقلاب فرانسه داشته‌اند. و مقایسه‌ی این ایدئولوژی با ایدئولوژی اسلام شیعی در انقلاب ایران می‌باشد. و همچنین، شناخت نیروهای انقلابی و اجتماعی مؤثر در پیشبرد و موفقیت دو انقلاب است. و شناخت این که نیروهای انقلابی در فرانسه و ایران چه گروه‌هایی بودند و مقایسه‌ی آن با یکدیگر و در پایان به نتیجه‌گیری خواهد پرداخت.

واژگان کلیدی:

انقلاب، انقلاب فرانسه، انقلاب ایران، نظام سیاسی، ایدئولوژی، رهبری، نیروهای اجتماعی.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات	
1-1- تعریف مسئله.....	2
2-1- ادبیات پژوهش.....	5
3-1- حدود پژوهش.....	8
4-1- فرضیات پژوهش.....	8
5-1- اهداف پژوهش.....	9
6-1- خلاصه ی مراحل روش پژوهش.....	9
فصل دوم: انقلاب فرانسه و انقلاب ایران یک چارچوب نظری	
1-2- تعریف واژگان کلیدی.....	12
2-2- چارچوب نظری.....	16
1-2-2=انقلاب.....	16
2-2-2- انقلاب فرانسه.....	20
3-2-2- انقلاب ایران.....	25
نتیجه گیری.....	28
فصل سوم: مقایسه ی نظام سیاسی و حکومتی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران	
1-3- دستگاه حکومتی پیش از انقلاب فرانسه.....	31
2-3- جایگاه حکومت فرانسه بین مردم.....	33
3-3- فنودال ها.....	34

- 35.....4-3 حکومت لویی چهاردهم.....
- 37.....1-4-3 شورش فروند.....
- 37.....5-3 حکومت لویی پانزدهم.....
- 38.....6-3 لویی شانزدهم.....
- 39.....1-6-3 وضعیت فرانسه در دوران لویی شانزدهم.....
- 43.....7-3 ساختار سیاسی و اوضاع حکومتی ایران قبل از انقلاب.....
- 43.....1-7-3 حکومت رضاشاه و اصلاحات او.....
- 46.....2-7-3 ساختار حکومت محمد رضاشاه.....
- 49.....8-3 زمینه های پیدایش انقلاب.....
- 49.....1-8-3 انقلاب سفید شاه.....
- 51.....2-8-3 اصلاحات ارضی.....
- 53.....3-8-3 قیام 15 خرداد 1342.....
- 54.....4-8-3 قیام 19 دی 1356.....
- 55.....9-3 شباهت ها و تفاوت های نظام سیاسی دو انقلاب فرانسه و ایران.....
- 56.....نتیجه گیری.....

فصل چهارم: مقایسه ی رهبری انقلاب فرانسه و انقلاب ایران

- 60.....1-4 ویژگی رهبری.....
- 61.....1-1-4 عناصر کلیدی رهبری.....
- 61.....2-1-4 تئوری های رهبری.....
- 62.....3-1-4 مهارت های مورد نیاز رهبری.....
- 64.....2-4 رهبری در انقلاب فرانسه.....
- 66.....1-2-4 مسئله ی میانه روها.....

- 66.....2-2-4- مسئله ی تندروها.
- 67.....3-4- رهبران انقلاب فرانسه.
- 67.....1-3-4- میرابو.
- 68.....2-3-4- لافایت.
- 69.....3-3-4- مارا.
- 71.....4-3-4- دانتون.
- 71.....5-3-4- روبسپیر.
- 73.....4-4- رهبری مردم و بورژوازی.
- 75.....5-4- رهبری در انقلاب اسلامی.
- 78.....6-4- ویژگی رهبری امام خمینی.
- 81.....1-6-4- نظریه ی ولایت فقیه امام خمینی.
- 82.....7-4- شخصیت های موثر در انقلاب.
- 82.....1-7-4- طالقانی.
- 84.....2-7-4- شریعتی.
- 86.....3-7-4- مطهری.
- 87.....4-7-4- بازرگان.
- 88.....8-4- شباهت ها و تفاوت های رهبری رهبران انقلاب فرانسه و رهبری انقلاب ایران.
- 90.....نتیجه گیری.

فصل پنجم: مقایسه ی ایدئولوژی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران

- 94.....1-5- ایدئولوژی و انقلاب.
- 97.....2-5- ایدئولوژی لیبرالیسم در انقلاب فرانسه.
- 103.....3-5- ایدئولوژی اسلام شیعی بر انقلاب ایران.

4-5- شباهت ها و تفاوت های ایدئولوژی دو انقلاب فرانسه و ایران..... 108
نتیجه گیری..... 109

فصل ششم: مقایسه ی نیروهای اجتماعی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران

1-6- ویژگی نیروهای اجتماعی..... 112
2-6- نیروهای اجتماعی موثر در انقلاب فرانسه..... 113
1-2-6- روشنگری..... 114
2-2-6- روشنفکران انقلاب فرانسه..... 115
1-2-2-6- ولتر..... 115
2-2-2-6- روسو..... 117
3-2-2-6- مونتسکیو..... 118
3-2-6- بورژوازی..... 120
4-2-6- نقش مردم طبقات پایین..... 122
3-6- ویژگی نیروهای اجتماعی در انقلاب ایران..... 124
4-6- انواع نیروهای اجتماعی در انقلاب ایران..... 125
1-4-6- دانشجویان..... 125
2-4-6- روشنفکران..... 128
3-4-6- روحانیت..... 130
4-4-6- زنان..... 131
5-4-6- بازار..... 133
5-4-6- کارگران..... 134
5-6- شباهت و تفاوت های نیروهای اجتماعی انقلاب فرانسه و ایران..... 136
نتیجه گیری..... 137

139.....نتیجه گیری نهایی

142.....جدول

146.....منابع و مأخذ

157.....چکیده انگلیسی

فصل اول

کلیات پژوهش شامل (بیان مسأله، سابقه ی پژوهش، هدف

پژوهش، فرضیات و...)

1-1- بیان مسئله

پدیده ی انقلاب قدمتی طولانی دارد و با سراسر زندگی اجتماعی و سیاسی بشر همراه بوده است. در عین حال انقلاب های پایان قرن هجدهم به ویژه انقلاب کبیر فرانسه (1789) را به دلیل ابعاد گسترده و تغییراتی که در محیط داخلی و بین المللی پدید آورده اند، سرآغاز وقوع انقلاب های جدید و معاصر خوانده اند از آن هنگام تا کنون نوعی از انقلاب ها البته با ماهیت های متفاوت در جوامع مختلف روی داده است که می توان از انقلاب های 1848 در اروپا، انقلاب 1911 مکزیک، انقلاب 1917 روسیه، انقلاب 1962 الجزایر و انقلاب اسلامی ایران 1357/1979 نام برد (ملکوتیان، 1381:3).

نظام اجتماعی فئودال ساکنان فرانسه را به سه طبقه ی: روحانیون، اشراف و طبقه ی سوم تقسیم می کرد که حقوق و امتیازات متفاوت وجود داشت و قدرت به جای اینکه از مردم ناشی شود پادشاهان فرانسه آن را از مشیت الهی می دانست و بورژوازی فرانسه، به یاری اقلیتی از اشراف لیبرال و توده ی مردم در تلاش بود که قوانین و نهادهای تازه ای بر آزادی و مساوات حقوقی که زمینه ی فکری آن را روشنفکران قرن مانند ولتر، روسو، دیدرو و... فراهم آورده بودند، مستقر سازد و می کوشیدند مقررات فئودالی را از میان بردارد (پزشک زاد، 1383:11-9).

در فرانسه ی سده ی هجدهم شکاف عمیقی بین طبقات وجود داشت در رأس مراتب اجتماعی خانواده ی سلطنتی، اشراف و اعضای قدرتمند روحانیت قرار داشتند و از دادن هرگونه مالیات معاف بودند که این موجب خشم اعضای طبقه ی متوسط یا بورژوازی شده بود و در پایین سلسله مراتب اجتماعی کارگران بودند که، شکاف بین پایینی ها و بالایی ها به راستی عمیق بود (کورزین، 1389: 20-19).

رهبری انقلاب فرانسه را اقلیت طبقه ی متوسط، از مرتبه ی سوم برعهده داشت. این انقلاب که از حمایت مردم شهرها و روستاها برخوردار بود، در لحظات بحرانی توسط همان مردمی که گاه از آن به عنوان مرتبه ی

چهارم یاد برده شد، به پیش رانده می شد و از برکت همین مردم بود طبقات متوسط توانستند، قانون اساسی را به سلطنت تحمیل کنند (سوبول، 1359: 5).

رهبران انقلاب فرانسه 1789-92 عبات بودند از: نجیب زادگانی چون دوک اورلئان، میرابو، لامتس، لافایت، شمار زیادی از حقوقدانان از جمله کامو و همچنین روزنامه نگارانی چون مارا و دمولن که بین آنان تفاوت های بسیاری وجود داشت (برینتون، 1382: 120).

ملت فرانسه بیش از هر ملت دیگری ذهن ادبی تر داشته است و همین یکی از دلایل قدرت روشنفکران در فرانسه و رسیدن آنان به رهبری سیاسی ملت در این سرزمین بود (دوتوکویل، 1386: 271-384).

برای روشنفکران هیچ چیز مهمتر از اصلاح مذهبی نبود آنها کلیسا را مانع اصلی برای راه حل مسائل اجتماعی می دانستند. فیلسوفان خواستار آن بودند که همه ی دعاوی مذهبی بر مبنای عقل و تجربه مورد بررسی قرار گیرد (دان، 1382: 49-54).

بدیهی ترین دلیل پیروزی انقلاب فرانسه تأکید بر ایدئولوژی دنیوی بر ایدئولوژی دینی بوده است که مهم ترین نتیجه ی آن محسوب می شد در واقع به شدت تعقلی و دنیوی بود، که به ابهام گرایش داشتند (هابز باوم، 1374: 293).

انقلاب کبیر فرانسه توانست فراتر از مرزها برود و کل جهان را تحت تأثیر قرار دهد اما جهان در اواخر قرن بیستم شاهد وقوع یک حادثه ی عظیم تاریخی دیگر بود که آن وقوع انقلاب اسلامی بوده، که از لحاظ عوامل سیاسی تأثیرگذار بر وقوع این انقلاب شباهت ها و تفاوت هایی با انقلاب فرانسه داشته است.

پیروزی انقلاب اسلامی ایران چه در داخل و چه در خارج از کشور، ناظران را با پدیده ای تازه در صحنه ی سیاسی جهان روبرو ساخت، انقلاب ایران که گاه از آن به عنوان آخرین انقلاب قرن بیستم و گاه حتی واپسین انقلاب به مفهوم مصطلح و کلاسیک از آن یاد می شود، بی گمان رویدادی شگرف و واقعه ای تاریخی، محسوب می شود (اسپوزیتو، 1388: 15-9).

استبداد سیاسی، خفقان، مطلق العنان بودن شاه و دربار و نامحدود بودن اختیارات شان با فقدان قانون و امنیت فردی، دخالت و نفوذ بیگانگان در امور کشور، جلوگیری فکر و اندیشه ای که حکومت آن را نمی پسندید، ویژگی مشترک پهلوی و حکومت های قبل و پس از مشروطه بود (زیبا کلام، 1373: 113).

روحیه ی استبداد و خودکامگی شاه نه تنها باعث انزوای کامل وی از مردم شده بود بلکه در سال های آخر حکومت احساس می کرد که همه ی اعضای دربار به او خیانت کرده اند (صلاحی، 1380: 445).

دوران 1320 به بعد، نمایانگر ائتلاف نیروهای مردمی و طبقات متعدد بود که توسط مرحوم مصدق تشخیص قانونی یافت. طبقات متوسط ایرانی و نیروهای سیاسی در دوران مصدق تحت تأثیر برداشتی از آزادی قرار داشتند که به شدت دولت گریزانه بودند (طاهایی، 1384: 146).

محمد رضاشاه پس از کودتای 28 مرداد 1332 بساط دیکتاتوری را پهن می کند. این دوره نیز تا بحران های 1343-1339 دستخوش تزلزل می شود. با سرکوب قیام 15 خرداد 1342 و تبعید امام در آبان 1342 دوره ی واقعی حکومت و دیکتاتوری مطلقه ی شاه جداً آغاز می شود (حشمت زاده، 1378:127).

بزرگترین آفت دوران شاهنشاهی این بود، که توده ی مردم مسلمان و افراد متدین از صحنه ی سیاست برکنار بودند و کارهای سیاسی و اجتماعی در دست نخبگان قرار داشت. از این رو تنها راهی که به نظر امام مثمر ثمر بود به صحنه کشاندن توده ی مردم مسلمان ایران بود (یزدی، 1386:127).

شماری از روشنفکران برجسته از اوایل دهه ی 1960 به بعد بر احیای تفکر سیاسی شیعه تأثیر عمیقی گذاشتند. که از این میان می توان به مهدی بازرگان، دکتر علی شریعتی و جلال آل احمد نام برد که علیرغم اختلاف نظرشان معتقد بودند که مذهب شیعه از تمامی عناصر مربوط به ایدئولوژی رهایی ساز و ترقی خواه برخوردار است (میلانی، 1381:152).

مذهب شیعه در ایران، به عنوان یک ایدئولوژی انقلابی بود که مبارزه علیه رژیم پهلوی را توجیه می کرد و به توده ها نوید آینده ای روشن را می داد (میلانی، 1381:131-51).

با توجه به مطالب گفته شده در بالا، هدف در این پایان نامه مقایسه ی عوامل تأثیرگذار سیاسی بر انقلاب فرانسه و انقلاب ایران و بررسی شباهت ها و تفاوت های این دو انقلاب در این زمینه می باشد و این سؤال اصلی مطرح می شود:

سوالات

سؤال اصلی

چه شباهت ها و تفاوت هایی از لحاظ سیاسی میان انقلاب فرانسه و انقلاب ایران وجود دارد؟

سوالات فرعی

1) در زمینه ی تأثیر نظام سیاسی و ساختار حکومتی چه شباهت ها و تفاوت هایی میان انقلاب فرانسه و ایران وجود دارد؟

2) در زمینه ی تأثیر رهبران چه شباهت ها و تفاوت هایی میان انقلاب فرانسه و ایران وجود دارد؟

3) در زمینه ی تأثیر ایدئولوژی چه شباهت ها و تفاوت هایی میان انقلاب فرانسه و ایران وجود دارد؟

4) در زمینه ی تأثیر نیروهای اجتماعی چه شباهت ها و تفاوت هایی میان انقلاب فرانسه و ایران وجود دارد؟

1-2- توضیح مختصر در باره ی پژوهش های انجام شده ی قبلی در ارتباط با پایان نامه

می توان مطالعات و تحقیقات انجام شده پیرامون مسئله ی مورد نظر را به سه دسته تقسیم بندی کرد:

الف) آثار مربوط به زمینه های بروز انقلاب فرانسه.

ب) آثار مربوط به زمینه های بروز انقلاب اسلامی ایران.

ج) آثار مربوط به مقایسه ی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران.

آثار مربوط به زمینه های بروز انقلاب فرانسه: که در این زمینه آثار متعددی وجود دارد که به چند منابع در ذیل اشاره شده است

آلکسی دوتوکویل در کتاب «انقلاب فرانسه و رژیم پیش از آن» که از مهم ترین کتاب در زمینه ی انقلاب فرانسه است. و یک پژوهش تاریخی نمونه به شمار می آید، در مورد عقاید ناهمساز در مورد وقوع انقلاب گفته و اینکه مبارزه علیه دین برای انقلاب فرانسه یک پدیده ی تصادفی و گذرا بوده و اینکه چرا در فرانسه فئودالیسم مورد بیزاری مردم بوده است. و تمرکز اداری و سیاسی میراث رژیم پیش از انقلاب بوده، و اینکه احساسات ضد مذهبی چه تأثیری در وقوع انقلاب داشته؟ و اینکه سرکوب آزادی های سیاسی و فاصله ی بین طبقات، بستر بیماری های نابودکننده ی رژیم پیشین را به بارآورد (دوتوکویل، 1386).

کرین برینتون در کتاب «کالبدشکفی چهار انقلاب فرانسه، روسیه، انگلستان و آمریکا» به بررسی این چهار انقلاب و درمورد پایگاه اقتصادی و اجتماعی توده ی انقلابیون و رهبران در مورد مسأله ی میانه روها و چگونگی به قدرت رسیدن تندروها و عصر وحشت و پاکدامنی و همچنین دوران ترمیدور در هر چهار انقلاب پرداخته است (برینتون، 1382).

جرج روده در کتاب «انقلاب کبیر فرانسه و پیامدهای آن» به بررسی اوضاع اجتماعی - اقتصادی در فرانسه پرداخته و اینکه چرا در سال 1789 انقلاب در فرانسه رخ داده و نه در جای دیگر؟ و نظریاتی که اندیشمندان راجع به علل ظهور داده اند بحث کرده (روده، 1380).

ا.ج و هوبز باوم در کتاب «عصر انقلاب» که به بررسی بحران های اقتصادی در فرانسه که چگونه زمینه ساز وقوع انقلاب شده است، پرداخته اند و همچنین راجع به ایدئولوژی و دین در فرانسه بوده و به دنیوی شدن توده ها پرداخته و اینکه یک بی اعتنایی دینی وجود داشته (هابز باوم، 1374).

دنسکوری و آکیبالووا در کتاب «تاریخ سده های میانه» به بررسی تسلط ارباب فئودال و همچنین در مورد جنبش های دهقانی علیه آن و سرانجام اضمحلال فئودالی و پیدایش بورژوازی و مناسبات سرمایه داری پرداخته (دنسکوری و آکیبالووا، 1335).

فیلیپس کورزین در کتاب «انقلاب فرانسه» به بحث کلی درباره ی انقلاب فرانسه، ریشه های شکل گیری انقلاب و بررسی برخی از عوامل بروز و رویدادهای مهم تاریخ انقلاب فرانسه می پردازد (کورزین، 1386).

آلبرماله و ژول ایزاک در کتاب «انقلاب کبیر فرانسه و امپراطوری ناپلئون» در مورد وقوع انقلاب فرانسه و زمینه های بروز انقلاب و مشکلات اجتماعی- اقتصادی و سیاسی و بحران مالی که موجب بوجود آمدن انقلاب شده بود بحث کرده اند (آلبرماله و ژول ایزاک، 1382).

میشل وول در کتاب «انقلاب فرانسه، نهضت اجتماعی و تغییر روحیات و طرز تفکر اجتماعی» تأثیر انقلاب فرانسه را در تغییرات روحی و فکری مردم فرانسه نشان می دهد و ابعاد مختلف راجع به حوادث انقلاب را، تحلیلی ارائه می دهد (وول، 1378).

آزاده شیبانی در پایان نامه ی خود تحت عنوان «علل انقلاب کبیر فرانسه و نتایج آن» به بررسی این موارد پرداخته: مقدمات انقلاب، خاک فرانسه در سال 1789، فلاسفه قرن هجدهم و تأثیر افکار آنان بر مردم، جامعه ی فرانسه در سال 1789؛ انتشار فکار فلسفی بین طبقه ی سوم، تشکیل مجلس طبقات عمومی، فراماسونری، نقش انگلستان در انقلاب کبیر فرانسه و نتایج انقلاب کبیر فرانسه (شیبانی، 1378).

نویسندگان در این آثار گفته شده راجع به انقلاب فرانسه در همه ی زمینه های سیاسی، اقتصادی و ایدئولوژی بطور کلی بحث کرده اند ولی در هیچ یک از آثار مطرح شده به بررسی عوامل سیاسی تأثیرگذار در انقلاب فرانسه بصورت جزئی نپرداخته اند.

آثار مربوط به ریشه های شکل گیری انقلاب اسلامی ایران، البته منابع زیادی راجع به آن وجود دارد که در ذیل به چند منابع اشاره شده است

محسن میلانی در کتاب «شکل گیری انقلاب اسلامی از سلطنت پهلوی تا جمهوری اسلامی» به بحث درباره ی زمینه های تاریخی انقلاب اسلامی، به تشریح حرکت مؤفقیت آمیز محمد رضا شاه پهلوی در جهت تبدیل شدن به یگانه قدرت مطلقه طی دو دهه ی نخست حکومت وی و نیز چالش های پیش آمده و چگونگی انتقال قدرت از رژیم شاهنشاهی به انقلابیون مسلمان و حرکت مردمی ای که توانست شاه را سرنگون کند، می پردازد (میلانی، 1381).

جان. ال. اسپوزیتو در کتاب «انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن» به شناخت جایگاه انقلاب اسلامی و مطالعات علمی راجع به انقلاب و اهمیت ایدئولوژی تشیع در نزد جمهوری اسلامی ایران و آگاهی خارجیان با واقعیات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی موجود پرداخته است (اسپوزیتو، 138).

یرواند آبراهامیان در کتاب «ایران بین دو انقلاب» حکومت رضاشاه و سال های فروپاشی حکومت رضاشاه (شهریور 1320) تا شکل گیری حکومت محمد رضاشاه را تجزیه و تحلیل می کند و به توصیف برنامه های محمدرضاشاه با تنش های سیاسی که به واسطه ی این برنامه ها تشدید شده بود و سرانجام وقوع انقلاب اسلامی سال 1357 می پردازد (آبراهامیان، 1386).

علیرضا ازغندی در کتاب «تاریخ تحولات سیاسی و اجتماعی ایران (57-1320)» به بررسی مسائل اجتماعی عصر سلطنت پهلوی پرداخته این کتاب به نوعی آشنایی با تاریخ اقتصادی و اجتماعی ایران است که مقدمه ای برای فهم درست نظام سیاسی و شیوه ی حکومت پهلوی بوده است (ازغندی، 1382).

سهراب صلاحی در کتاب «پژوهشی در تحولات سیاسی معاصر ایران؛ ایران و انقلاب اسلامی» به بررسی زمینه ها، روند و علل فروپاشی رژیم پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی در بستر تحولات تاریخی ایران می پردازد (صلاحی، 1386).

علیرضا شجاعی زند در کتاب «در برهه ی انقلابی» به این بررسی می پردازد که جامعه از وضع و حالت متعارف خود خارج می شود و دچار تنش و تکانه های سخت ناشی از یک انقلاب می شود که ناشی از سه عنصر ایدئولوژی، رهبری و چگونگی حضور مردمی است (شجاعی زند، 1385).

حسن روحانی در کتاب «انقلاب اسلامی، ریشه ها و چالش ها» به بررسی رابطه ی دین و سیاست و تفکیک ناپذیر بودن این دو از یکدیگر و سیاست خارجی و آرمان های انقلاب اسلامی ایران و در مورد دخالت مردم و به جایگاه فقهی و سیاسی و اجتماعی شخصیت های مختلف پرداخت (روحانی، 1376).

نویسندگان در آثار ذکر شده راجع به انقلاب اسلامی ایران به طور کلی راجع به عوامل ظهور انقلاب بحث کرده اند ولی در هیچ یک از آثار بالا عوامل سیاسی تأثیرگذار در انقلاب اسلامی را به صورت جزئی بررسی نکرده اند.

آثار مربوط به مقایسه ی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران

مصطفی ملکوتیان در کتاب «انقلاب های متعارض معاصر» بررسی چهار انقلاب فرانسه، روسیه، ایران و انقلاب نیکاراگوئه پرداخته و به نوعی هر یک از این انقلاب ها را در زمینه های اقتصادی، نظام سیاسی و ایدئولوژی به صورت کلی مورد بررسی قرار می دهد (ملکوتیان، 1380).

منوچهر محمدی در کتاب «انقلاب اسلامی در مقایسه با انقلاب های فرانسه و روسیه» به مقایسه ی انقلاب ایران در زمینه های گوناگون سیاسی، اقتصادی و ایدئولوژی با دو انقلاب فرانسه و روسیه به طور کلی می پردازد و یکسری تفاوت های انقلاب ایران را با این دو انقلاب بررسی می کند (محمدی، 1389).

الهام غروی در پایان نامه ی خود تحت عنوان «مقایسه ی تاریخی روند شکل گیری انقلاب کبیر فرانسه با انقلاب اسلامی ایران» به مقایسه ی تطبیقی بین شرایط اقتصادی و تاریخی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران می پردازد و به این نتیجه دست یافت، که هیچ گونه تشابهی از نظر اقتصادی قبل از انقلاب وجود نداشت و شرایط کاملاً متفاوتی در دو کشور فرانسه و ایران وجود داشته است (غروی، 1383).

محمد آزاد منجیری در پایان نامه ی خود تحت عنوان «مقایسه ی انقلاب کبیر فرانسه و انقلاب اسلامی ایران» تطبیق مقایسه ای بین انقلاب فرانسه و جمهوری اسلامی ایران و پیدا کردن شباهت ها و تفاوت ها بین دو این دو انقلاب است. در هر دو انقلاب نخبگان و روشنفکران در رأس انقلاب بودند که انقلاب را راهنمایی و هدایت می کرد. این دو انقلاب از لحاظ اقتصادی و اجتماعی و سیاسی شباهت ها و تفاوت هایی با یکدیگر داشتند (منجیری، 1382).

در بیان نارسایی های موجود در آثار دسته سوم باید گفت که پژوهش های نسبتاً خوبی در مقایسه ی انقلاب فرانسه و ایران صورت گرفته. لیکن در زمینه ی رویکردی که این پژوهش در پی آن است و آن مقایسه ی سیاسی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران و بررسی جزئیات این دو انقلاب از لحاظ سیاسی و یافتن شباهت ها و تفاوت ها بین این دو انقلاب است، پژوهشی صورت نگرفته و با توجه به کاستی های تحقیقات انجام شده در باب مقایسه، این پژوهش با توجه به فرضیات آن حائز اهمیت می باشد.

1-3- حدود پژوهش

این پژوهش به بررسی مقایسه ی زمینه های سیاسی انقلاب فرانسه و ایران می پردازد. که از نظر محدوده ی زمانی در فرانسه از سال (1794-1789) و در ایران از سال (1332 تا 1357) عوامل سیاسی تأثیرگذار که در این زمان زمینه ی بروز این دو انقلاب را فراهم کرد.

1-4- فرضیات پژوهش

فرضیه ی اصلی

پاسخی که می توان به عنوان فرضیه به سؤال اصلی داد این است که میان انقلاب فرانسه و انقلاب ایران از لحاظ سیاسی در زمینه های نظام حکومتی و سیاسی، رهبری، ایدئولوژی و نیروهای اجتماعی شباهت ها و تفاوت هایی وجود دارد.

فرضیات فرعی

1) انقلاب فرانسه و انقلاب ایران هر دو درصدد نابودی نظام سلطنتی و استبدادی و برقراری نظام جمهوری بودند با این تفاوت که انقلاب فرانسه خواستار جدایی کامل دین و سیاست بودند و سکولار حاکم بر جامعه شد و دین جنبه ی شخصی پیدا کرده بود در حالی که انقلاب اسلامی ایران، انقلابی دینی است که از همان ابتدا جنبه ی استکبارستیزی داشت و در رأس آن روحانیت قرار داشتند.

2) رهبری در پیروزی هر دو انقلاب نقش داشت با این تفاوت که رهبران انقلاب فرانسه به فکر منافع مادی خود بودند و رهبری اصلی انقلاب را بورژوازی بر عهده داشتند و روحانیت نقشی ضد انقلابی داشتند ولی در انقلاب ایران رهبری در دست امام خمینی بود که شخصیت کاریزماتیک و معنوی داشت.

3) از لحاظ ایدئولوژی شباهتی نمی توان بین این دو انقلاب یافت. زیرا که در فرانسه اساس ایدئولوژی، لیبرالیسم بوده که در بعد اقتصادی و سیاسی تا حدودی مؤفق بوده است ولی در ترویج ارزش های مثبت اخلاقی با شکست مواجه شد. اما اساس ایدئولوژی در ایران اسلام با تکیه بر مکتب تشیع بود که در شکل مبارزات مردمی مؤفق بوده است.

4) در هر دو انقلاب نیروهای اجتماعی در پیروزی وقوع این دو انقلاب مؤثر بوده با این تفاوت که در فرانسه نیروهای انقلابی، شامل روشنفکران، طبقه ی متوسطه ی اجتماعی بورژوازی و طبقات پایین دست مردمی بوده است. در صورتی که در انقلاب ایران از همه ی اقشار جامعه اعم از کارگران، کارمندان، دانشگاهیان، روحانیان و بازاریان حضور فعالی داشتند. در واقع مشارکت مردم در انقلاب ایران عمیق تر از انقلاب فرانسه بوده است.

1-5- اهداف پژوهش

هدف بنیادین این پژوهش مقایسه ی سیاسی انقلاب فرانسه و انقلاب ایران، در واقع شناخت شباهت ها و تفاوت های عوامل سیاسی تأثیرگذار از جنبه های (نظام سیاسی، رهبری، ایدئولوژی و نیروهای انقلابی) بر دو انقلاب فرانسه و ایران می باشد و روش آن توصیفی - تاریخی می باشد.

1-6- خلاصه ی مراحل روش پژوهش

مراحل روش پژوهش رجوع به کتاب های معتبر کتابخانه ها و اسناد و مدارک موجود در مرجع و استفاده از مقاله های تخصصی - علمی و مقاله های ژورنالیستی - عمومی و استفاده از پایان نامه های معتبر مربوط به

این موضوع می باشد. فصل اول این پایان نامه به بررسی مبانی و کلیات که شامل بیان مسأله، ادبیات موضوع و... است می پردازد. در فصل دوم به بررسی چارچوب نظری انقلاب فرانسه و انقلاب ایران می پردازد. و در فصل سوم به بررسی مقایسه ی تأثیر نظام سیاسی و حکومتی بر دو انقلاب فرانسه و ایران و شباهت ها و تفاوت های این دو می پردازد. و در فصل سوم به بررسی تأثیر ایدئولوژی بر دو انقلاب فرانسه و ایران و شباهت ها و تفاوت های این دو می پردازد. و در فصل چهارم به بررسی تأثیر رهبری بر دو انقلاب فرانسه و ایران و شباهت ها و تفاوت های آن می پردازد. و در فصل پنجم به بررسی تأثیر نیروهای انقلابی بر دو انقلاب فرانسه و ایران و شباهت ها و تفاوت های آن در این زمینه می پردازد و در پایان نتیجه گیری می باشد.

فصل دوم

انقلاب فرانسه و انقلاب ایران

یک چارچوب نظری